

Гупан Нестор Миколайович,

*доктор педагогічних наук, професор,
головний науковий співробітник
відділу суспільствознавчої освіти
Інституту педагогіки НАПН України*

СУТНІСТЬ І СТРУКТУРА КОМПЕТЕНТНОСТІ ДОСЛІДНИКІВ ІСТОРІЇ ОСВІТИ

Важливою потребою сучасного суспільства є компетентнісно орієнтована освіта. в Україні дискусії з цього приводу розпочалися серед педагогів ще на початку 2000-х років, а в умовах сьогодення йдеться вже про її безальтернативність [1, с.28]. Огляд наукової педагогічної літератури останніх десятиліть засвідчує появу розвідок, пов'язаних з дослідженням розвитку компетентності в навчанні школярів (Н. Бібік, О. Локшина, О. Овчарук, О. Пометун, О. Савченко та ін.) та проектуванням компетентностей майбутніх фахівців у вищій школі (Т. Бугайчук, О. Гура, І. Зязюн, Я. Кодлюк, та ін.). у сучасних публікаціях висвітлюються проблеми формування професійної компетентності педагогів різних спеціальностей, проте серед них немає жодної, присвяченої дослідникам історії педагогіки, хоча їх чисельність зростає. Прирощення часто відбуваються переважно за рахунок випускників педагогічних вишів, котрі не мають базових історичних знань і відповідних уминь. Така ситуація потребує корегування педагогічної освіти і актуалізує проблему формування історико-педагогічної компетентності освітян.

Сутність поняття «компетентність» трактується науковцями як «здатність особи застосовувати набуті знання, вміння, навички, способи діяльності, власний досвід у житті й навчанні. Отже, компетентність є особистісним утворенням, яке проявляється в процесі активних самостійних дій людини» [2, с. 7]. Засвоєння знань, набуття уминь і навичок, складається з дій, що виконуються особою водночас із усвідомленням потреби в них для себе чи суспільства, людина розвиває власну компетентність у відповідній сфері життя. Коли ця сфера є широкою, тоді йдеться про «ключові» компетентності. А якщо компетентність охоплює вузьку сферу, то

доцільно говорити про *галузеву*, чи *дисциплінарну* компетентність. Саме з таких позицій ми й пропонуємо розглядати галузеву історико-педагогічну компетентність.

На нашу думку, історико-педагогічна компетентність — це інтегрована характеристика фахівця, де враховується обізнаність його із педагогічною теорією, практикою та володіння вміннями у дослідженні явищ минулого. Вона має такі складники: *інформативний, логічний, аксіологічний, хронологічний просторовий*.

Інформативний — актуальний тоді, коли особа обирає потрібну їй інформацію із різних джерел знань, якою можна оперувати, пояснюючи факти і явища дійсності. Особливої значущості цей складник набуває у діяльності студента, викладача, дослідника, оскільки передбачає формування таких умінь: критично аналізувати життєву реальність; виявляти сумнівну інформацію та усвідомлювати її некоректність; користуватися довідковою літературою, Інтернетом для самостійного пошуку інформації [2, с. 25]. Згодом пошуковці мають навчитись бачити різні точки зору та орієнтуватися в інформаційному просторі аби вибудовувати власну позицію, спираючись на знання історичної та педагогічної теорії, вміти визначати характерні особливості парадигм, прогнозувати шляхи розвитку педагогічної науки.

Логічний — орієнтований на те, аби аналізувати історико-педагогічні процеси, визначати теоретичні концепції, формулювати поняття. Він направлений на формування умінь: застосовувати поняття як інструмент пізнання нового; порівнювати факти, виділяючи в них спільне і відмінне; з'ясовувати причини, сутність, наслідки історико-педагогічних процесів, виявляти тенденції; формулювати висновки; аналізувати, синтезувати і узагальнювати у певній системі; розробляти і реалізовувати власні наукові проекти [2, с. 26].

Аксіологічний — спрямований на застосування філософської теорії цінностей, що визначає потреби спільнот і окремих персоналій у різні періоди розвитку історико-педагогічного знання. Він сприяє усвідомленню процесів, пов'язаних із формуванням парадигм, етапів розвитку педагогічної теорії. Цей складник розширює можливості дослідників пояснювати освітянам: як розроблялись моделі освіти; чому одні з них були ефективними, а інші - ні; як пов'язані моделі освіти минулого з тогочасними потребами суспільства. Зрештою він орієнтований на збільшення

потенціалу прогнозування сучасних потреб освіти. Аксиологічна складова направлена на формування умінь: порівнювати, пояснювати, узагальнювати та критично оцінювати факти і діяльність осіб, спираючись на набуті знання й власну систему цінностей; виявляти протиріччя в позиціях, різні інтереси соціальних груп і окремих осіб й оцінювати їх роль в історичному та педагогічному процесах; оцінювати здобутки дослідників у розбудові пріоритетних напрямів історико-педагогічного знання та творчо використовувати досягнення науковців попередніх поколінь у розробці історіографії власних розвідок [2, с. 26].

Хронологічний — передбачає здатність тих, хто навчається або реалізується у дослідництві, орієнтуватися в історичному часі. Адже встановивши час певних подій та їх послідовність, можливо «не тільки з'ясувати зв'язок з попередніми та наступними подіями, визначити причини й наслідки, виявити закономірності, а й відтворити перебіг подій, реконструювати минуле» [2, с. 46]. Хронологічні уміння орієнтовані на те, аби: розглядати історико-педагогічний процес у розвитку і в конкретних умовах певного часу; зіставляти історичні події, педагогічні феномени з періодами, етапами та орієнтуватися у науковій періодизації історії педагогіки; використовувати періодизацію як спосіб пізнання історико-педагогічного процесу.

Просторовий — передбачає формування умінь орієнтуватися в історичному територіальному просторі та знаходити взаємозв'язки в розвитку суспільства, політики, науки, освіти [2, с. 26]. Історичні курси (всесвітня історія, історія України та низка інших історичних дисциплін, що вивчаються у вишах, прив'язані до конкретної території, державі, регіону. Історія педагогіки теж має просторову ідентифікацію, оскільки поділяється на українську історію педагогіки та зарубіжну. Тож, майбутні педагоги використовують ці вміння під час засвоєння навчальних дисциплін, написанні курсових та дипломних робіт. Такі уміння є важливі й для аспірантів та докторантів, яким доводиться обґрунтовувати територіальні межі тем власних історико-педагогічних досліджень.

Отже, розробка теоретичних аспектів пов'язаних із історико-педагогічною компетентністю є актуальною для освітянського дослідництва. Вони спрямовуються на оновлення методології цієї галузі знання, удосконалення професійної педагогічної освіти та підготовку наукових кадрів. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Локшина О. І. Європейська довідкова рамка ключових компетентностей для навчання впродовж життя: оновлене бачення 2018 року. *Український педагогічний журнал*. 2019. № 3. С. 21-30.
2. Пометун О. І., Гупан Н.М., Власов В.С. Компетентнісно орієнтована методика навчання історії в основній школі: методичний посібник. Київ : ТОВ «КОНВІ ПРІНТ», 2018. 208 с.

Зінченко Віктор Вікторович,

*доктор філософських наук, старший дослідник,
головний науковий співробітник,
завідувач Відділу інтернаціоналізації вищої освіти
Інституту вищої освіти НАПН України.*

ФІЛОСОФЬКА КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ СТРАТЕГІЙ ВИЩОЇ ОСВИТИ І НАУКИ В КОНТЕКСТІ СТИЙКОГО СУСПІЛЬНОГО РОЗВИТКУ

Породжена суспільними потребами, система освіти і науки набуває відносної незалежності від тих вимог, що не відповідають критерію суспільної цінності та соціальної інтеграції, ідуть врозрід з актуальними або потенційними потребами не тільки особистості, але, перш за все, соціуму [8, с.15].

Продумане, відповідальне ставлення до себе та суспільства у науково-освітньому розвитку виникає на основі усвідомленої, цілеспрямованої діяльності із пізнання та самовиховання.

Особливо підкреслюється, **що освіту потрібно розглядати як соціальну методологію, яка допомагає людині свідомо використовувати свої здібності для служіння суспільству**, виробити вміння рахуватися з інтересами інших. «Головна мета освіти — готувати зрілу, цілісну особистість» [4, с.201].

Прокламована ними філософія освіти покликана, на їхню думку, обґрунтувати свободу як мету освіти та виховання і зіставити цінності вільної та обов'язкової (примусової) систем освіти; розкрити зміст поняття «свобода», що надасть можливість більш чітко визначити і міру відповідальності молоді перед суспільством